

Title	Military Requirements During the Reign of Myanmar Kings (1752-1885)
All Authors	Moe Moe Oo
Publication Type	Local Publication
Publisher (Journal name, issue no., page no etc.)	Myanmar Historical Research Journal, No-32, pg-65-86
Abstract	It put emphasis on the military requirements for cavalry corps and the social conditions of the feudal society with reference to social relations of the ancient time are presented. The topic is a considerable diversity of political views point and theoretical approach.
Keywords	Administrative Role
Citation	
Issue Date	2017

မြန်မာမင်းများလက်ထက် စစ်ချီစစ်တက်လိုအပ်ချက်များ (၁၇၅၂-၁၈၈၅)*

ယုံကြည်မှုဆိုင်ရာခလေးများ

ကုန်းဘောင်ခေတ် လက်နက်ကိုင်အစုအမှုထမ်းတို့အတွက် ယုံကြည်မှုဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ် များ တွင် ရတနာသုံးပါးကိုင်းရှင်းစေခြင်း၊ တောစောင်နတ်၊ တောင်စောင် နတ်တို့ ကို အရေးတော်အောင်မြင်စေရန်အတွက်ပူဇော်ပသရန်ညွှန်ကြားထားသည်။^၁ လောကီ အစီအရင် အနေဖြင့် တပ်တော်တွင်လိုက်ပါမည့် စစ်သည်တို့ အား အဆောင်ပန်း၊ ပုရိတ်ရေများကို ဝေဌပန်ဆင်ပြီး အောင်သံဟစ်ကြွေး၍ အောင်တပ်ချီသော ခလေး ထုံးစံများရှိခဲ့သည်။^၂

ထို့ပြင် ရှေးမြန်မာမင်းတို့သည် စစ်တင်ချီတက်သောအခါတွင် စစ်ချီနိမိတ် များ ကောက်ယူသော ခလေးများ^၃ အပြင် သိုက်အလိုဖော်ထုတ်ခြင်း၊ စနည်းနာခြင်း၊ နတ်နှုတ် နာခြင်း၊ စာကောက်ခြင်း၊ တဘောင်နာခြင်း^၄ များ ကို ပြုလုပ် လေ့ရှိသည်။ အစု အမှုထမ်းတို့ သည် ထိုခလေး ထုံးစံများကို လိုက်နာခြင်း အားဖြင့် အောင်မြင်မ ကြီးစွာ ရရှိသည်ဟုယုံကြည်ခြင်း (သို့မဟုတ်)အသက်အန္တရာယ် ထိခိုက်မည်ကိုစိုး သောကြောင့် လိုက်နာခြင်းလောဟုတွေးတောဖွယ်ရာဖြစ် သည်။

စစ်စည်းကမ်းများ

စစ်မှုထမ်းမှန်သမျှစစ်ဥပဒေကိုတသွေမတိမ်းလိုက်နာရန် အုပ်ချုပ်သော မင်းတို့ ကအမိန့်တော်များထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ အထူးသဖြင့် စစ်ချီ၊ စစ်တက်၊ စစ်စခန်း ခရပ်နားသည်နှင့်ပတ်သက်၍ စစ်စည်းကမ်းများ ချမှတ်ထား ကြောင်းတွေ့ ရ သည်။ စစ်ချီရာတွင်စံနစ်တကျရှိစေရန်အတွက် ၁၇၈၄ အောက်တိုဘာ ၁၆ ရက်နေ့^၅ အမိန့်တော် တွင် ဗဒုံမင်းမှ တပ်တော်များစစ်ချီရန် တစည်းတလုံးတည်းရှိရေး၊ အလျင် အမြန်ချီတက်ရေး၊ သတိဝီရိယရှိရေးတို့ကိုနှိုးဆော်ထားသည်။^၆ ပထမ အင်္ဂလိပ် မြန်မာ စစ်၌ စစ်ကိုင်းမင်းလက်ထက် ထုတ်ပြန်သောအမိန့်တော်တွင်လည်း စစ်ချီစဉ် လိုက်နာ ရမည့် အစီအစဉ်များကိုဖော်ပြထားပါသည်။^၇

စစ်ချီစဉ်လိုက်နာရမည့် စည်းကမ်းနှင့် တာဝန်များသတ်မှတ်ထားသကဲ့သို့ ရှောင်ကြဉ်ရမည့် အချက်များကိုလည်း သတ်မှတ်ထားပါသည်။ ယင်းတို့မှာ တပ်ပါ ဆင်၊ မြင်းများကို အစာရေစာအောငကျွေးမွေးရန်၊ မလိုအပ်ဘဲ လမ်းခရီးတွင်မစီးရန်၊ မင်္ဂလာရှိသောစကားကိုသာပြောဆိုရန် ညွှန်ကြားထားပါသည်။^၈ ထို့ပြင်စစ်ချီရာတွင် အသုံး

* ဒေါက်တာမိုးမိုးဦး၊ တွဲဘက်ပါမောက္ခ၊ သမိုင်းဌာန၊ မန္တလေး အဝေးသင်တက္ကသိုလ်
^၁ ရခိုင်၊ ဧည့်ဝတီမြို့ချီ ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပုရပိုက်အမှတ်-၆၁၅၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက် (နောင် ဤ ပုရပိုက်ကိုကိုးကားလျှင် ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅ ဟုညွှန်းပါမည်)
^၂ မင်းလက်ဝဲသုန္ဒ၊ နန္ဒီသေနပျို့ (တောင်တွင်းကြီးပေမူ)၊ ပေအမှတ်- ၁၄၁၅၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်၊ ကော-၀၆၊ ကြောင်းရေ-၆-၉
^၃ စစ်ထွက်နိမိတ်၊ ပုရပိုက်အမှတ်-၁၀၅၇၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်
^၄ မောင်မောင်တင်၊ ကုန်းဘောင်ဆက်မဟာရာဇဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ ရန်ကုန်၊ လယ်တီမဏ္ဍိုင်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၆၇၊ ၁၀၈-၉
^၅ သက္ကရာဇ် ၁၂၁၃ တန်ခူးလဆန်း ၁ရက်
^၆ ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅
^၇ စစ်သူကြီးမဟာဗန္ဓုလ တပ်အရာရှိတို့ကိုဆင့်စာတမ်း၊ ပုရပိုက်အမှတ်-၆၇၈၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်၊
^၈ ဟံသာဝတီကြောင်း၊ ပုသိမ်ကြောင်း၊ ဧည့်ဝတီကြောင်း။ မုတ္တမကြောင်းချီ ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ အုပ်ချုပ်ရေးစံနစ်သစ်ဖော်ထုတ်ရေး အဖွဲ့ ပုံနှိပ်စာအုပ် အမှတ်-၃၊ ၇၆ (နောင် ဤ စာအုပ်ကို ကိုးကားလျှင် အုပ်ချုပ်ရေး၊ အမှတ်-၃ ဟုညွှန်းပါမည်)

ပြုသော လက်နက်ပစ္စည်းများကို စံနစ်တကျအသုံးပြုရန်နှင့်^၉ လက်ရုံးရည် သာမက နှလုံးရည်ပါအသုံးပြုရန် နှိုးဆော်ထားပါသည်။^{၁၀}

စစ်စခန်းချရာတွင်လိုက်ပါရမည့် စည်းကမ်းများမှာ တပ်တွင်း ရဲဘက် ဗိုလ်ပါ များအရောက် ညီမှ စခန်းချရန်နှင့် ဆင်၊ မြင်းများကို အနီးပတ်ဝန်းကျင် ၌ သာ ထိန်းကျောင်းထားရန်ဖြစ်သည်။^{၁၁} ဤသည်မှာ မမျှော်လင့်သော အရေးအခင်း ပေါ်လာပါက တပ်စည်းပြေတတ်ခြင်း၊ အရေး အ ကြောင်း ရှိလျှင် လွယ်ကူစွာ ဆင်၊မြင်းများအသုံးပြုနိုင်ရန်အတွက် စည်းကမ်း သတ် မှတ် ထားခြင်းဖြစ်သည်။

စခန်းတွင်တာဝန်နှင့်စပ်လျဉ်း ၍စခန်းချရပ်နားလျှင်လည်း အရပ်လေးမျက်နှာ ထွက်ပေါက်မှန်သမျှစစ်ဆေးပြီးမှ စခန်းချရသည်။ တပ်တော်တွင် အထက်အောက် ဆက်ဆံရေးနှင့် လုံခြုံရေးအတွက်စံနစ်တကျဆောင်ရွက်ခြင်း^{၁၂} ဖြစ်၍ မှတ်သားဖွယ် ကောင်းလှပါသည်။

စစ်မှုထမ်းများအနေဖြင့်ကိုယ်ကျင့်ကတရားကောင်းမွန်ရေးအတွက်သတ်မှတ်ချက်များ ရှိသေးသည်။ ယင်းတို့မှာ စစ်ချီရာလမ်းတလျှောက် မြို့ကျေးရွာ တို့တွင် နေထိုင်သောပြည်သူတို့ ၏ ဥစ္စာ ပစ္စည်း များကိုမဖျက်စီး၊မလုယူရန်၊ သားပျို သမီးပျိုများကို မဖျက်စီးရန်၊ ထန်းရည်၊ အရက်စသော မူးယစ်စေ သော ပစ္စည်း များမသုံးစွဲရန်၊ ကြေးငွေပဏ္ဏာ စားယူမှု ရှောင်ရှား ရန်တို့ကို ပြဌာန်းခဲ့သည်။^{၁၃} ဤသို့တားမြစ်ခြင်းမှာ စိတ်ဓာတ်ညံ့ဖျင်း ခြင်း၊ တာဝန်ဝတ္တရားပေါ့ရော့ခြင်း၊ မူးယစ်မှုကြောင့် ရန်ဖြစ်ပါက စည်းလုံးမှု အင အား ပြိုကွဲနိုင်သဖြင့် တားမြစ်ခြင်း ဖြစ်ဟန်ရှိသည်။

စစ်မြေပြင် ၌ဖဲ၊ ကြွေအန်၊ လောင်းကစား ခြင်းကိုလည်း တားမြစ် ထား ပါ သည်။^{၁၄} လောင်းကစား ခြင်းကြောင့် အကျင့်စာရိတ္တ ပျက်စီးစေပြီး၊ စစ်မှု ရေးရာ ပျက်စီးဆုံးရှုံးမှုများရှိလာ ၍ ဤသို့တားမြစ်ထုတ်ပြန်ခဲ့ကသည်ဟု ယူဆပါ သည်။ ယင်းအချက်ကို မြန်မာဘုရင်တိုင်းနားလည်သဘောပေါက် ၍ကိုယ်ကျင့်တရား ဆိုင်ရာ အမိန့်များထုတ်ပြန်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

စစ်ချီစစ်တက် စစ်စခန်းချရာတွင်သာမက အရေးတော်ပြီးသောအခါ ၌တတပ် လုံးတညီ တညွတ်တည်း ပြန်လာရန်ညွှန်ကြားထားသဖြင့်^{၁၅} မြန်မာ့စစ်စည်း ကမ်း သည် တိကျပြတ်သား ၍ အစီအစဉ်ကျနမှုရှိသည်။စည်းကမ်းများကိုသိရပါသည်။ ယင်းသို့စစ်စည်းကမ်းများသာမက စစ်ချီရာတွင်မြင်းအမှုထမ်းတို့နှင့် အခြားသော အမှုထမ်း တို့မရောထွေးရန် ဆေးတော်ထိုးသည်၊ ဓလေ့နှင့် စစ်ဝတ်တန်ဆာ ဝတ်ဆင်မှု၊ ကျန်းမာရေးလမ်းညွှန်မှုများလည်းထားရှိခဲ့ပါသည်။

ဆေးတော်ထိုးမှတ်ခြင်း

မြင်းအစုအမှုထမ်းတို့တာဝန်ထမ်းရွက်ရာတွင် တစ်စုနှင့်တစ်စု မရောထွေးရန် အတွက် သီးသန့်သတ်မှတ်ထားသော ဆေးတော်ထိုးသင်္ကေတများထားရှိပါသည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ် ဆေးတော်ထိုးမှတ်ပုံမှာ မျက်မှောက်ခေတ် တပ်မတော်သား တို့ တံဆိပ် တပ်ဆင်ကြပုံနှင့် ကွာခြားပါသည်။ဆေးတော်ထိုးမျက်ခြင်းဖြင့် အစုအင နားဝင် အဖြစ ပိုင်းခြား ဖွဲ့စည်းလိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဆေးတော်ထိုးမှတ်ရာ တွင် တစ်စုနှင့်တစ်စု အမှတ် အသားမတူပုံကိုအောက်ပါဇယား ၌ လေ့လာ နိုင်ပါ သည်။

^၉ ကျောက်ပန်းတောင်းမြို့စားဝန်ကြီး သတိုးသုဓမ္မ မဟာမင်းခေါင် ကို ဟံသာဝတီကြောင်းချီ ဗိုလ်မှူးခန့်အမိန့်တော်ပြန်တမ်း၊ အုပ်ချုပ်ရေးစံနစ်သစ်ဖော်ထုတ်ရေး အဖွဲ့ ပုံနှိပ်စာအုပ် အမှတ်-၂၊ ၉ (နောင် ဤ စာအုပ်ကို ကိုးကားလျှင် အုပ်ချုပ်ရေး၊ အမှတ်-၂ ဟုညွှန်းပါမည်)
^{၁၀} အုပ်ချုပ်ရေး၊ အမှတ်-၂၊ ၉
^{၁၁} ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅
^{၁၂} ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅
^{၁၃} ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅
^{၁၄} အုပ်ချုပ်ရေး၊ အမှတ်-၃၊ ၇၆
^{၁၅} ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅

မြင်းအမှုထမ်းအမည်	ဆေးတော်ထိုး သည့်နေရာ	တံဆိပ်
ကသည်းမြင်း	ဝမ်းဗိုက် ^{၁၆} လက်ဖမိုး ^{၁၇}	မြင်းရုပ်၊ ဒေါင်း ^{၁၈} ၊ မှန်ကူ၊ ဟသင်္ဂ
အက္ကပတ်မြင်း	ဝမ်းဗိုက် ^{၁၉}	နတ်စီးမြင်းရုပ်
အက္ကပတ်မြင်း(မြင်းစီးလွတ်ကျားကြီး)	ဝမ်းဗိုက် ^{၂၀}	မြင်းရုပ်
အက္ကပတ်မြင်း(မြင်းစီးလွတ်ကျားငယ်)	လက်ယာ ^{၂၁}	မြင်းလက်၊ အသမုက္ခိ မြင်းခေါင်းရုပ် ^{၂၂}
အက္ကပတ်မြင်း(မြင်းစီးလွတ်ကျားငယ်)	လက်ဝဲ ^{၂၃}	လူလက်သံလျက်ထမ်း
ကသည်း၊ အက္ကပတ်မြင်း	လက်မောင်း	ဟသင်္ဂရုပ် ^{၂၄}
ကသည်း၊ အက္ကပတ်မြင်း (နောက်ထောက်)	-	မှန်ကူ ^{၂၅}
ကသည်း၊ အက္ကပတ်မြင်း (စုရင်း)	-	ဥဒေါင်းတံဆိပ် ^{၂၆}
သွေးသောက်လပ်မြင်း	ဝမ်းဗိုက် ^{၂၇}	မြင်းရုပ်
ရဲဘက်မြင်း	ဝမ်းဗိုက် ^{၂၈}	မြင်းရုပ်
နန်းဦးမင်္ဂလာမြင်း	ဝမ်းနံဘေး ^{၂၉}	မြင်းရုပ်
မင်္ဂလာရဲညွန့်မြင်း	ဝမ်းနံဘေး ^{၃၀}	မြင်းရုပ်
ရွှေပြည်ရန်အောင်မြင်း	လက်ယာနံ ^{၃၁}	မြင်းရုပ်
လမိုင်းမြင်း	လက်ယာနံ ^{၃၂}	မြင်းရုပ်
ဇင်းမယ်ပါမြင်း	ခါး ^{၃၃}	မြင်းရုပ်
မြင်းစုကြီးရမ်းမြင်း	ခါးနောက် ^{၃၄}	မြင်းရုပ်
မြင်းစုကြီးဇင်းမယ်ပါမြင်း	ခါးနောက် ^{၃၅}	မြင်းရုပ်
နောက်တော်ပါမြင်း	ခါးနောက် ^{၃၆}	မြင်းရုပ်တံခွန်

^{၁၆} ဦးမောင်မောင်တင်၊ ရွှေနန်းသောဝေါဟာရအဘိဓာန်၊ ရန်ကုန်၊ ဗုဒ္ဓဿသနာပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၅၊ ၁၉၇ (နောင် ဤစာအုပ်ကို ကိုးကားလျှင် မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ဟုညွှန်းပါမည်)

^{၁၇} Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1782-1787) Part IV*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1986, 605 (hereafter Than Tun, 1986)

^{၁၈} Than Tun, 1986, 688

^{၁၉} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၀

^{၂၀} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၇

^{၂၁} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၈

^{၂၂} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၈

^{၂၃} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၈

^{၂၄} ညောင်တညွတ် ၁၉၈၆၊ ၅၉၈

^{၂၅} Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1782-1787) Part VI*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1987, 609 (Henceforth Than Tun, 1987)

^{၂၆} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၈

^{၂၇} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၇

^{၂၈} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၁၉၇

^{၂၉} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၁

^{၃၀} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၀

^{၃၁} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၂

^{၃၂} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၃

^{၃၃} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၀

^{၃၄} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၁

^{၃၅} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၀

^{၃၆} မောင်မောင်တင်၊ ၁၉၇၅ ၂၂၀၁

အထက်ပါဇယားကိုလေ့လာကြည့်လျှင် ဆေးတော်ထိုးတံဆိပ်များ၏ ထူးခြားချက်များမှာ ခန္ဓာကိုယ်အထက်ပိုင်း ခြွေထိုးခြင်း၊ တံဆိပ်များမှာ တိရိစ္ဆာန်အရုပ်များသာဖြစ်ခြင်း၊ တိုင်းရင်းသားမြင်းအစုဝင်များမှာဆေးတော်ထိုးကွဲလွဲသောလည်း မြင်းရုပ်သာထိုးခြင်း၊ သံပန်းမြင်းအစုများကို မြင်းရုပ်၊ ဒေါင်း၊ မှန်ကူ၊ ဟသံ များကိုထိုးသဖြင့် တိုင်းရင်းသားမြင်းနှင့် သံပန်းမြင်း တို့၏ကွာဟချက်ကို နှိုင်းယှဉ် ကြည့်နိုင်သည်။ ထို့အပြင်လောကဓာတ်ပညာရှင်ထောင်အရ ဒေါင်း၊ ဟသံ၊ မှန်ကူ ကွက်များသည်ကိုယ်စားပြုနိုင်မည့် အကြောင်းအချင်းအရာ တစ်ခုခုရှိမည်ဟု မှန်းဆရပါသည်။ ဥဒေါင်းသည်မြန်မာလူမျိုးတို့၏ အထွတ်အမြတ်ဖြစ်ပြီးဟသံသည် မွန်လူမျိုး တို့၏ အထွတ်အမြတ်ထားသည် ငှက်ဖြစ်သည်။ မြန်မာနှင့်မွန်တို့ အထွတ် အမြတ် ထား သည် ငှက်များနှင့် သံပန်းမြင်းတံဆိပ်တို့သည် မည်သို့ဆက်နွယ်မှုရှိ မည်ကို မခန့်မှန်းနိုင်ပါ။ မှန်ကူကွက်သည် ဗြဟ္မဏ အယူဝါဒရှိသူတို့ ၏နဖးအလယ်တွင် ထိုး မှတ်သည့် အမှတ်တံဆိပ်ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ် ဤမှန်ကူကွက်တံဆိပ်ထိုးမှတ်သည့် ကသည်း မြင်းအမှုထမ်းများသည် ဗြဟ္မဏဘာသာဝင်များကို ကိုယ်စားပြုရာ ရောက် သည်။ မည်သို့ကပင်ဆိုစေကာမူ ဆေးတော်ထိုးမှတ်ကြခြင်းမှာထိုခေတ်မှ မြင်းအစု အမှုထမ်း များသည် အစုအင်းဝင်ဖြစ် ဤ ထာဝရပိုင်းခြားဖွဲ့စည်းထားခြင်း၊ မိလိုက်၊ ဖပါ သားစဉ်မြေးဆက်အမှုထမ်းရသည့် ပုံစံကျင့်သုံးခြင်း၊ အစုအင်း တစ်စု မှတစ်စုသို့ ကူးပြောင်းခြင်း၊ တိမ်းရှောင် ခြင်းမပြုလုပ်နိုင်ရန်အတွက် ဆေးတော်ထိုး ခြင်း ဖြင့် စစ်စည်းကမ်း များသတ်မှတ်ထားသည်ဟုဆိုနိုင်ပါသည်။

မြန်မာ့မြင်းအမှုထမ်းများမှာ ရာထူးအဆင့်အတန်းအလိုက် ဆေးတော်ထိုးခြင်း သာမက စစ်ဝတ်စုံများတွင်လည်းသတ်မှတ်ချက်များရှိပါသည်။ စစ်ဝတ်တန်ဆာ များ နှင့်ပတ်သက် ဤ လက်ရုံးရည်နှင့်ဆိုင်သောအဝတ်တန်ဆာ၊ အခမ်းအနား နှင့် ဆိုင် သော အဝတ်တန်ဆာ၊ တပ်ရေးပြလျှင်ဝတ်ရသည့် အဝတ်တန်ဆာများ၏ သတ်မှတ် ချက်မားကိ တေ့ရှိရသည့် အထောက်အထားအရ ဖော်ပြသွားပါမည်။

လက်ရုံးရည်နှင့်ဆိုင်သောအဝတ်တန်ဆာ

လက်ရုံးရည်နှင့်ဆိုင်သောအဝတ်တန်ဆာများမှာ ကိုယ်တွင်မျဉ်းတို၊ မျဉ်းရှည်၊ ပါလည်ကွေး၊ ခေါင်းတွင် မောက်တို၊ မောက်ရှည်၊ မောက်ရှု၊ ပါးကာ၊ နားကာ အဆင်တန်ဆာများဝတ်ဆင်ရသည်။ ထိုသို့ ဝတ်ဆင်ရာတွင် မျဉ်းရှည် တစ်ခြား၊ လည်ကွေး တခြားထား ဤ သီးခြားဝတ်ဆင်ရသည်။ မျဉ်းတို ဆိုသည်မှာ အပေါ်ပိုင်း အက^၆ မ်းဖြစ်သည်။ လည်ကွေးမှာ မျဉ်းတိုအပေါ်မှလှလည်းလှအောင်၊ ထလည်း ထူအောင် လေး၊ မြား၊ လှံထိုး၊ ဓားခုတ် ရုတ်တရက်မစူးဝင်အောင် ဝတ်ဆင် ခြင်း ဖြစ်ပြီး မျဉ်းတို၊ မျဉ်းရှည် တို့ ကို တဆက်တည်းမထားဘဲ တစ်ခြားစီ ထားသည်မှာ ဆင်၊ မြင်း အခုနအတက်များတွင် အတားအဆီး အနှောင်အယှက် မဖြစ်စေရန် စီမံ ဝတ်ဆင်ခြင်းဖြစ်သည်ဟုယူဆရသည်။

လက်ရုံးဘက်ငယ်သားများဝတ်ဆင်ရသောအဝတ်တန်ဆာနှင့် အရာရှိတို့ဝတ်ရ သော အဝတ်တန်ဆာများမှာ ကွဲပြားခြားနားကြသည်။ ယင်းသို့ကွဲပြားခြား နား သည်ဆိုသော်လည်း စစ်သားမှအရာရှိကြီးထိ ကိုယ်တွင်ဝတ်ဆင်ရသော်တွင်မျဉ်းတို၊ မျဉ်းရှည်၊ ပါလည်ကွေး၊ ခေါင်းတွင် ဆောင်းရသော မောက်တို၊ မောက်ရှည် တို့မှာတပြေးတည်းညီဝတ်ဆင်ရသည်။ ထိုသို့ဝတ်ဆင်ရာတွင်ရာထူး အဆင့် အတန်း ကိလိုက် ပြီး ဝတ်ဆင်ရ ဤ ပိုး၊ ဖဲ၊ ကတ္တီပါ၊ ချည်ထည် စသည် အဝတ်အထည် တို့ ၏ အရည်အသွေးများ ကွာခြားကြောင်းတွေ့ရသည်။ ထိုသို့ကွာခြား ရာတွင် ကိုယ်တွင်ဆင်ရသော အဝတ်အထည်များမှာ သက္ကလပ်ကြမ်း၊ သက္ကလပ်ချော၊ ဖဲ၊ ချည်၊ ကတ္တီပါချည် နှင့်ပိုး ရောသော ကတ္တီပါ၊ ကတ္တီပါချည်နှင့် ပိုးကတပါ အားဖြင့်ခွဲခြားထားသည့် အပြင် အထည်တွင်အနားကွပ်ထားသည့် ချည်၊ဖဲ၊ ပိုး၊ ရွှေချည်၊ ငွေချည်၊ ဘူးနွယ်၊ ရွှေကြယ်၊

ငွေကြယ်များမှာလည်း ပုံသဏ္ဍာန် တူသော်လည်းလက်ဝင်ပုံ၊ အဖိုးတန်ပုံ၊ လှပပုံခြင်းခြားနားသည်။ ငယ်သားများမှာ မောက်တို့ တွင်ရွှေချခွင့်မရှိ၊ မောက်ရှုတွင်စိန်တောင်၊ စိန်ပွင့် မပါရပေ။ သာမာန် အထွတ်အချွန်ကလေးများပါရသည်။ အရာရှိများသည်စိန်တောင်စိန်ပွင့် သုံးခုစီ မှစ၍ သုံးခုစီတိုးပြီးလျှင် တဆဲနှစ်ရွက်၊ တဆဲနှစ်ပွင့် အထိချယ်လှယ်တပ်ဆင်ခွင့်ရသည်။ စစ်သူကြီးစသောအရာရှိများသာ မောက်ရှုတွင်ကျောက်ထုတရစ်စီခွင့်ရသည်^{၇၇} ဟု လက်ရုံး ဘက်ဆိုင်ရာ စစ်အရာရှိတို့၏ ရရှိထားသော ရာထူးအဆင့်အတန်းအလိုက် အဝတ် တန်ဆာ များကပြားခြားနားစွာ ဝတ်ဆင်ရပုံကိုလေ့လာရပါသည်။

အခမ်းအနား နှင့် ဆိုင်သော အဝတ်တန်ဆာ

အခမ်းအနား နှင့် ဆိုင်ရာတာဝန်ထမ်းဆောင်ရသူများမှာ ကိုယ်တွင် ဝတ်လုံ ၊ စလွယ် ဝတ်ဆင်ခွင့်ရှိပြီး ခေါင်းတွင်ပေါင်းနှင့်နားတောင်းဝတ်ဆင်ခွင့်ရှိသည်။ ထိုသို့ ဝတ်ဆင်ရာတွင်ရာထူးအလိုက်ခြားနားထားသည်။ ကိုယ် တင် စလွယ်မှာ သုံး သွယ် ကစ၍ သုံးခုစီတိုသွားသည်မှာ တစ်ဆယ်နှစ်သွယ်ထိရှိသည်။ ခေါင်းတွင် ပေါင်း နှင့် နားတောင်းဝတ်ဆင်ရာတွင် ပေါင်း ၌ တမာရွက်သုံးပွင့်၊ မော်ပွင့်သုံးပွင့် မှစ၍ သုံးခုစီတိုးသွားသည်မှာတစ်ဆယ်နှစ်ပွင့်ထိဖြစ်သည်။ နားတောင်း များ ကြက်ရင် နှင့် မီးတွင်း အားဖြင့်ခြားနား သည်။ စော်ဘွားများနှင့်မင်းသားများမှာ တစ်ဆယ် ငါးမှ တစ်ဆယ်ရှစ် ထိ အပွင့်၊ အရွက်၊ အသွယ် များ ခြားနားသည်။ ပေါင်းနှင့်ဝတ်လုံတွင်လုပ်ဆောင်ရသော အထည်များမှာ ပုံသဏ္ဍာန်တူ၊ အရောင်တူ သော်လည်း တန်ဘိုး နှင့် အနုပညာလက်ရာမြောက်ပကွာခြားသည်။ အထူးသဖြင့် ပေါင်းမှာ ပိုး ကတ္တီပါ၊ ဖဲကတ္တီပါ များဖြင့် ပြုလုပ်ထားသည့်အပြင် ရွှေစစ်၊ရွှေတုများဖြင့် ခန်းနားစွာ တန်ဆာဆင် ထားသည်။^{၇၈} အထက်ဖော်ပြပါ အတိုင်း အရာရစ်သည်များ အနေဖြင့် ရာထူးအဆင့်အတန်းကိုလိုက် ၍ အဆင်တန်ဆာများသတ်မှတ်ထားသော်လည်း တခါတရံတွင်မူ ဘုရင်ဆန္ဒအရ အဆောင် အယောင်များ အထူးပေးအပ်သည်ကိုတွေ့ရသည်။^{၇၉} ထို့ကြောင့် အမှုထမ်း အရာထမ်းတို့ အဆင့် အလိုက် ထမ်းဆောင်ရသည့် တာဝန်များကွဲပြားသကဲ့သို့ ဝတ်ဆင်ရသည့်အဝတ်တန်ဆာအရောင်များလည်း ရရှိထားသည့် ရာထူး အဆင့် အလိုက် ကွဲပြားခြားနားစွာ စည်းကမ်းများသတ်မှတ် ထားကြသည်။ အမှုထမ်းတို့၏ အဆောင် အယောင်ကို ပုံမှန်မတွေ့သော ကြောင့် မင်း၏ဆန္ဒအတိုင်း အမှုထမ်း၏ အရည် အသွေး ကိုလိုက် ၍အမျိုးမျိုးပေးသနားခြင်းဟု ယူဆသည်။

တပ်ရေးပြလျှင်ဝတ်ရသည် အဝတ်တန်ဆာ

အသေးသုံးစာရင်းများထဲမှ တပ်တော်ပြရန်အတွက် အဝတ်အစားများ ဝယ်ယူ သည့် စာရင်းကို အောက်ပါဇယားတွင်လေ့လာနိုင်ပါသည်။

ဇယား-၂ အသေးသုံးစာရင်းများ မှ အဝတ်အစားများ ဝယ်ယူသည့် စာရင်း^{၈၀}

^{၇၇} ဦးတင်၊ မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်း နှင့် ဘိုးတော်ဘုရားကြီး၏ရာဇသတ်ခေါ်သောအမိန့်တော်တမ်းကြီး၊ စတုတ္ထတွဲ၊ ရန်ကုန်မြို့၊ စိတ်ကူးချိုချိုပုံနှိပ်တိုက်၊ တတိယအကြိမ်၂၀၁၂၊ ၄၇၀ (နောင် ၍ စာအုပ်ကို ကိုးကားလျှင် တင်၊ ၂၀၁၂ ဟုညွှန်းပါမည်)၊ <http://antiqueburma.blogspot.com/2009/06/manuscriptparabaik.html>, martial ? ဒေါ်အုန်းကြည်စာစု၊ နောက်ဆက်တွဲ (က)
^{၇၈} တင်၊ ၂၀၁၂၊ ၄၇၀၊ ဒေါ်အုန်းကြည်စာစု၊ နောက်ဆက်တွဲ (ခ)
^{၇၉} ဗိုလ်ကြီး ဘသောင်း ၊ (တည်းဖြတ်)၊ သေနင်္ဂဗျူဟာ စစ်သမိုင်း နှင့် ဗျူဟာစက္ကိပျို့၊ အမှတ်-၃၊ အထွေထွေ ဖြန့်ချိရေး၊ ပညာရေးဌာန စစ်ရုံး ၁၀၈
^{၈၀} ဦးသောင်း၊ ကုန်းဘောင်ခေတ်ဦးမှတ်တမ်း ၊ လုပ်သားပြည်သူ့နေ့စဉ် သတင်းစာ၊ ၂၀ နိုဝင်ဘာ ၁၉၆၇၊ ၆

အဆင့်	ဖဲ အကျိ	ပန်း ဆိုး အကျိ	ပန်းဆိုး ပေါင်း	ဖဲခေါင် ပေါင်း	စိန်ပေါင် ထုပ်	အကျိ	ပိုးပု ဆိုး	မောက်ရ	မောက် တို	ခမောက်	ခါးစ ည်း	စောင်	ဖိနပ်	ပု ဆိုး
မြင်း ခေါင်း							၃၂ ၂၅							
မြင်းစီး	၅၅	၅၂												
လက်နက် ကိုင်						၅၂								၅
အခြား			၅၂	၃၂	၅၁			၅၂	၅	၅	၅	၅	၆	

ဇယားဖော်ပြချက်အရ တပ်ရေးပြရန်အတွက်မြင်းခေါင်း၊ မြင်းစီးတို့သည် ဖဲ အကျိ၊ ပန်းဆိုး အကျိ၊ ပန်းဆိုး ပေါင်းထုပ်၊ ဖဲ ခေါင်းပေါင်း၊ စိန်ပေါင်းထုပ်၊ ပိုးပုဆိုး များဝတ်ဆင်ကြရပြီး လက်နက်ကိုင်ငယ်သားများအတွက် သာမန်ရိုးရိုး အကျိ နှင့် ပုဆိုးများသာ ဝတ်ဆင်ရသည်။ အခန်းအနားတွင် ခေါင်းပေါင်းကိုဝတ်ဆင်ရပြီး စစ်ချီ သောအခါမောက်တို မောက်ရှည်ကို ဆောင်းရသည်။ ထို့ပြင် ခါးစည်းကြိုး၊ ဖိနပ် ဝတ်ဆင်ရသည်။ မြင်းခေါင်း၊ မြင်းစီးနှင့် လက်နက်ကိုင်အမှုထမ်းတို့ ၏ ဝတ်ဆင် ပုံကွာခြားချက်ကိုသိရပါသည်။

ကျန်းမာရေးလမ်းညွှန်ချက်

စစ်ချီစဉ်စစ်သည်တော်တို့၏ ကျန်းမာရေးနှင့်ပတ်သက် ၍လည်းလမ်းညွှန်ချက် များ တွေ့ရပါသည်။ စစ်ချီရာလမ်းခရီး ဌာနစစ်သည်တော်တို့ နာမကျန်းဖြစ်လျှင် ခရီးလမ်းသင့်ရာ စောဘွား၊ မြို့စားတို့မှ ဆေးကုသပေးရန်၊^{၆၀} အဖျားအနာကင်း စေရန်အတွက်တပ်စခန်းတွင် အညှော်အသင်းအစားအသောက်တို့ကို တပ်မှူးတို့မှ တားမြစ်ပိတ်ပင်ခြင်း၊^{၆၁} နှင့် ဝမ်းဖေါ၊ ဝမ်းရောင်နှင့် ငှက်ဖျားကာကွယ်ရေး ဆေးကို ဆောင်ထားရန် အမိန့်တော်များကိုထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။^{၆၂} ထို့ပြင်စစ်သည် တော်တို့ စစ်ချီရာတွင် ကျန်းမာရေးထိခိုက်စေသော အရက်၊ ဘိန်း သောက်ရှုခြင်း ကို ရှောင်ကြဉ်ရန် တင်းကြပ်စွာအမိန့်တော်ထုတ်ပြန်ထားသည်။^{၆၃} ထိုခေတ်က အသုံး ပြုသော ဆေးဝါးများသည် အိန္ဒိယနှင့် သိရိလင်္ကာ နိုင်ငံများ မှရောက်ရှိလာသော ဆေးကျမ်းများကို အများဆုံးအသုံးပြုကြသည်။^{၆၄} ဆေးကျမ်းများကိုကြည့်ခြင်းဖြင့် ဗဒုံမင်း လက်ထက် အိန္ဒိယနှင့် သိရိလင်္ကာ နိုင်ငံတို့သည် ဘာသာရေးအရသာမက ကျန်းမာရေးအရဆက်နွယ်သည့် နိုင်ငံခြားဆက်ဆံရေးကိုမှန်းဆနိုင်ပါသည်။

မြင်းတိုင်နက်ကြေး (နောက်ထောက်ကြေး)

စစ်မက်ရေးရာ ပေါ်ပေါက်သည့် အခါ စစ်မှုထမ်းများကိုပြန်ထမ်းပါ မြင်းအရေ အတွက်လိုက်ပါထမ်းရွက်နိုင်အောင်စုစောင်းပေးရခြင်းသည် မြင်းတိုင်နက်နယ်မြေ များ အတွင်းရှိ အိမ်ထောင်စုအားလုံးတွင်တာဝန်ရှိသည်။^{၆၅} ထိုမျှမကမြင်းစီးတပ်သား အတွက် ကုန်ကျသမျှ^{၆၆}

^{၆၀} နန်းစံ၊ ၂၆ သုဒ္ဓဒိန် ၃၀၆ နတ်တော်လဆန်းမြေ ရက် (၁၈၀၈ နိုဝင်ဘာလ ၁ ရက်) နေ့ပြန်အမိန့်တော်၊ ရန်ကုန်၊ ရှေးဟောင်းသုတေသနရုံးလက်ရေးစာစု၊ ၅၀၄-၅၀၅

^{၆၁} သက္ကရာဇ် ၁၁၇၀ ပြည့်နှစ် နတ်တော်လဆန်းဇူလိုင် (၂၆ နိုဝင်ဘာ ၁၈၀၈) နေ့ပြန်အမိန့်တော်၊ ရန်ကုန်၊ ရှေးဟောင်းသုတေသနရုံးလက်ရေးစာစု၊ ၅၀၅

^{၆၂} ဒေါက်တာတိုးလ၊ ပညာရေး တက္ကသိုလ်စာစု

^{၆၃} ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပု-၆၁၅

^{၆၄} Than Tun, “ The Influence of Occultism in Burmese History with Special Reference to Bodawpaya’s Reign, 1982-1919” သမိုင်းတံခွန်၊ အတွဲ-၁၊ အပိုင်း-၂၊ ၁၉၆၀၊ ၁၃၂-၁၄၁

^{၆၅} သက္ကရာဇ် ၁၂၂၄ခု တန်ခူးလဆန်း ၁၂ ရက် နေ့ ထောင်နီးလိုက်ရန်လို ဤ ခွဲတောင်းခံသည့်စာရင်း၊ ပုရပိုက်-၆၊ ရွှေဆံတော်ကျောင်းစာစု၊ ယင်းတော်

^{၆၆} သက္ကရာဇ်၁၁၄၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ပါဝင်သောမြင်းအမှုထမ်း များပေးငွေစာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရေဦး) စာစု

မြင်းဖိုးစရိတ်၊^{၄၈} ဓားဖိုး၊ လှံဖိုး၊^{၄၉} အဝတ်စားအကျီ^{၅၀} ခေါင်း ပေါင်း၊^{၅၁} မြင်းကကြိုး၊ ကုန်းနှီးဖိုး^{၅၂} စရံငွေသုံး^{၅၃}မှ စ၍ ကုန်ကျသမျှစရိတ်အားလုံးကို အိမ်ထောင်စုအလိုက် ဝေပုံကျထမ်းဆောင်ရသည်။ မြင်းတိုင်နက်ကြေး ကိုတအိမ် ထောင်လျှင်အများဆုံးသုံးဆယ့်ငါးကျပ်၊ အနည်းဆုံး သုံးကျပ်ထိပေးဆောင်ရပါသည်။^{၅၄}

မြင်းမြေအတွင်းရှိ အိမ်ထောင်စုအားလုံးပေးဆောင်ရသည်။ မြင်းစီးတပ်သား တို့၏ ကုန်ကျစရိတ်များထဲတွင် မြင်းဖိုးသည်ပို၍များသည်။ မြင်းစီးကြီး တစ်ဦး စီးသည်မြင်းကို ၂၅၀ကျပ်ပေးရသဖြင့် ဖောင်းဝတ်မြင်းများ^{၅၅} ၏ တန်ဖိုးမှာမူ ပျမ်းမျှ ၁၄၅ ကျပ် နှင့် ၁၀၅ကျပ်အတွင်းသာရှိသည်။^{၅၆} ထို့ကြောင့် ဆင်းရဲသား တို့အကြပ် အတည်း နှင့်ရင်ဆိုင်ရသည်ကိုတွေ့ရပါသည်။ ၁၁မတ် ၁၇၈၄ အမိန့်တော်တွင် ကိုယ်ခွေ ပေးဆောင်ရပုံနှင့်ပတ်သက် ၍ထောင်နှီးလိုက်ရသည့်ငွေမှာ ကျပ်၁၀၀မှ ၂၀၀ထိ ပေးရသဖြင့် ကိုယ်ခွေပိုမယူရန်တားမြစ်ခဲ့သည်။ ကိုယ်ခွေကို အမိန့်တော်ဝင် ရွက်နီ ကျပ်၅၀ သာပေးရန်အမိန့်တော်ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။^{၅၇}

မင်းမှုထမ်းကြေးများက သက်သာစေရန်ဆင်းရဲသားတို့ကအတွက်လျော့ပေါ့ပေး သည့်အမိန့်တော်များကိုထုတ်ပြန်ခဲ့သော်လည်းစည်းကြပ်ခန့်ခွဲသည့်သူကြီး ဒိုင်းခေါင်း တို့ ၏ မသမာမှုများ ကြောင့် ပဒေသရာဇ်၏ဆိုးမွေကို ဆင်းရဲသား တို့ ခံကြ ရပါသည်။^{၅၈} မြင်းတိုင်နက်နယ်ကြေး အလွယ်တကူမဆောင်နိုင်ကြောင်းကို လက်ဝဲရွာ စည်းချုပ်စာရင်းတွင် ထမ်းဆောင်ရမည်။ဇယားကွက် ၌ ဗလာကွက်ပြ ၍ ပေးဆောင် ရန်ကျန်ရှိနေသည့် ဇယားကွက် ၌ တဆဲ့လေးကျပ် ဟုရေးမှတ် ထားပါ သည်။^{၅၉} ဤသို့ မပေးဆောင်နိုင်သည်အိမ်ထောင်စုဝင်များအတွက် တိုင်သူကြီး၊ မြင်းခေါင်း တို့မှ ငွေတိုးယူ^{၆၀} ၍ ၍ စိုက်ဆောင်ခြင်းမျိုးများလည်းရှိပါသည်။^{၆၁} ဆင်းရဲသား တို့မှာ မင်းမှုကြေးဆောင်ရန်အတွက် မြေယာ^{၆၂} သာမက၊ မိမိကိုယ် ကိုလည်းကောင်း၊ သားသမီးကိုလည်းကောင်း၊^{၆၃} ပေါင်နှံသော စီးပွားရေး ဒုက္ခမျိုးကို ကုန်းဘောင်ခေတ် တလျှောက်လုံးတွင် ရင်နှင့်စဖွယ်တွေ့ရသည်။

ထောင်နှီးလိုက်ထမ်းရာတွင်ကိုယ်စားလိုက်ဆောင်မှုမျိုးကိုလည်းတွေ့ရပါသည်။ ခညဝတီချီရန်မြင်းနောက်ပါ ကံကျွေးငတက်ကိုယ်စား ငသာပန်ကိုကိုယ်ခွေ ၁၀၀ဖြင့် ပေးဆောင်စေခြင်း၊^{၆၄} မင်းမှုမင်းခင်းထွက် ၍ ကျောင်းအမ သားမြေးတစ်စုအိမ်အတွက်

^{၄၈} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၄ ရက်နေ့၊ ပေါင်းတောင်းကူသူကြီးမောင်ကောင်းစံနှင့် အပေါင်းပါတို့မြင်းခေါင်းထံချေးငွေစာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၄၉} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ယိုးဒယားချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင်အသုံးပြုသည့် လက်နက်စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၅၀} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ရွှေဘဝါးတော်မြတ်အောက်မှ ထွက်ခဲ့သည်မှစ၍ ရှုဝတ်ဆင်သည့်အသုံးအဆောင်စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၅၁} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ပါဝင်သောမြင်း အသုံးအဆောင် စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၅၂} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ယိုးဒယားချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ပါဝင်သည့်မြင်းအမှုထမ်းများပေးငွေ စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၅၃} သက္ကရာဇ် ၁၂၂၂ ခု လက်ဝဲရွာစည်းချုပ်ဘုရား၊ ပုရပိုက်-၃၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ သမိုင်းဌာနစာစု
^{၅၄} အုံးခွဲရောင်ရှိသောမြင်း
^{၅၅} သောင်းသောင်း၊ ၁၉ ရာစုမြင်းမြန်နယ်တစ်ပိုက်မြင်းမှုထမ်းများ ၊ ပညာပဒေသာစာစောင်၊ အတွဲ-၉၊ အပိုင်း-၄၊ ဒီဇင်ဘာ၊ ၁၉၇၄၊ ၁၂၂
^{၅၆} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာ တွင် အသေးသုံး စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၅၇} ဝန်မင်းများစာ၊ ပုရပိုက်-၆၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ သမိုင်းဌာနစာစု
^{၅၈} သက္ကရာဇ် ၁၂၂၂ ခု လက်ဝဲရွာစည်းချုပ်ဘုရား၊ ပုရပိုက်-၃၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ သမိုင်းဌာနစာစု
^{၅၉} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၄ ရက်နေ့၊ မြင်းခေါင်းငွေချေး ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၆၀} သက္ကရာဇ် ၁၁၃၀ပြည့်၊ မင်းလန်ဘူရန္တ ထံမှငွေချေး ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
^{၆၁} မင်းမှုထမ်းကြေးဆောင်ရန်မြေယာပေါင်မှု၊ ပုရပိုက်-၂၄၊ တက္ကသိုလ် ဗဟိုစာကြည့်တိုက်
^{၆၂} ကိုယ်ပေါင် သက္ကရာဇ် များ၊ ပုရပိုက်-၆၊ ရွှေဆံတော်ကျောင်းစာစု၊ ယင်းတော်
^{၆၃} သက္ကရာဇ် ၁၁၄၆ ခု ခညဝတီ မြို့သို့ချီ၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု

ကိုယ်စားလိုက်ရန်ကိုယ်ခငွေ ၇၅ကျပ်ဖြင့် လိုက်ဆောင်စေခြင်း၊^{၆၄} ခညဝတီ အမှုတော် ထမ်းရွက်ရန်အတွက် ငရွှေရေ မမာသဖြင့် ကိုယ်စားငြိမ့်ကို စရိတ် ကိုယ်ခငွေ ၆၀ ဖြင့် လိုက်ဆောင်စေခြင်း တို့ကိုတွေ့ ရပါသည်။^{၆၅} ရံဖန်ရံခါ ကိုယ်စား လိုက် ဆောင်သူ ရရှိမည့် ကိုယ်ခငွေကိုမပေးဘဲ မြင်းစာရေး နှင့် နောက်ပါတို့ ပေါင်းသုံးသည့် ခေါင်းပုံဖြတ်မှုကိုလည်းတွေ့နိုင်ပါသည်။^{၆၆} ကိုယ်စား လိုက်ဆောင် မှုများ ကိုသုံးသပ်ရသော် သတ္တိနည်းခြင်း၊ ငွေကြေး တတ နိုင်ခြင်း၊ မကျန်းမာ ခြင်း တို့ကြောင့်ကယ်စားဌားရမ်းခြင်းဖြစ်မည်မည်ဟုယူဆဖွယ် ရှိပါ သည်။

မြင်းတိုင်နက်ကြေးသည်နိုင်ငံတော်ကာကွယ်ရေးအတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေ သော်လည်း၊ စစ်မက်ထူပြောလာသည်အခါ မြင်းတိုင်နက်ကြေးပေးဆောင်ရမှုသည် ဆင်းရဲသားတို့အတွက်အကြပ်အတည်းကိုဖြစ်စေပါသည်။ မြင်းစီး၊ မြင်းခေါင်းတို့မ စိုက်ဆောင်သော်လည်း ကြွေးတင်ကျန်ဖြစ် ရသည်အဖြစ်ဆိုး ကိုပံ့ပိုး ပေးသကဲ့ သို့ဖြစ်စေပါသည်။

အသေးသုံးစာရင်းများ

တပ်တော်များအတွက်လူနှင့် မြင်းကို ရှေးဦးစွာထောင်နှီးပြီးနောက် စာရေး၊ မင်းလုလင်တို့ ချခေါ်လာသည်နှင့် တပြိုင်နက် တပ်ထွက်ရန်ရွှေမြို့တော် သို့ သွားကြ ရသည်မှ အစပြု ရှိ ကုန်ကျစရိတ်အသေးသုံးများကို စံနစ်တကျ မြင်းစီး၊ မြင်းခေါင်း များမှ ရေးမတ်သုံးစွဲကြရလေသည်။ အသေးသုံးစာရင်းများ တွင်မြင်းအမှုထမ်း တို့အားကြိုသုံးပေးရငွေ၊ အဝတ်အစား၊ စားသောက်ကုန်၊ လက်နက်၊ မြင်းအသုံး အဆောင်၊ အထွေထွေ အသုံးစာရင်း၊ ကြေးဝယ်၊ ကြေးခံ၊ ကြေးရောင်း၊^{၆၇} တို့ကိုအသေးစိတ်မှတ်သားထားသည်မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်သည်။ အသေးသုံး စာရင်း များကိုလေ့လာခြင်းဖြင့် စစ်ချီသည်ခရီး၊ စစ်ချီသည် အချိန်၊ မြင်းတပ်သား တို့အားနောက်တန်းမှထောက်ပံ့ရပုံ၊ စစ်လက်နက်ကိရိယာ များ ဝယ်ချမ်းဖြည့်တင်း ရပုံတို့ကို လေ့လာနိုင်သည်။ ထို့ပြင်မျက်မှောက်ခေတ်မှာကဲ့သို့ နိုင်ငံတော်မှ အပြည့် အစုံတာဝန်ယူခြင်းမဟုတ်ဘဲ နယ်မြေအလိုက်တာဝန်ယူပုံမှာ ထင်ရှားသည့် သာဓက ဖြစ်သည်။

စစ်ကိရိယာစုဆောင်းပုံ

အသေးသုံးစာရင်းများထဲမှစစ်လက်နက်ကိရိယာများဝယ်ယူဖြည့်တင်းပုံကိုဖော်ပြရာ၌ သေနတ်၊ အမြောက်၊ ခဲယမ်းတို့မပါဝင်သဖြင့် ယင်းလက် နက်တို့ မပါဝင်ပုံ ကိုစုဆောင်းတင်ပြလိုပါသည်။ မြင်းအစု အမှုထမ်းတို့သည် စစ်မှုထမ်း ရာတွင် ဒင်း၊လွှား၊ကာ၊အဲမောင်း၊ လုံတ၊ လုံရှည်၊ လေး၊ မြား၊ ချွန်း၊ ဓား၊ သေနတ်၊ အမြောက် စသည် လက်နက်တို့ကိုကိုင်ဆောင်ရသည်။ သို့သော် သေနတ် နှင့် လက်နက်တကိုလုံလောက်အောင်ထုတ်လုပ်နိုင်စွမ်းမရှိပါ။ လက်နက်များ တွင်အသုံး ပြုသည့် ခဲယမ်းများကို မြန်မာမင်းတို့က အသာပြာဖြင့် ဝယ်ယူသုံးစွဲခဲ့ရသည်။ ထိုခေတ်က ယမ်းဈေးမှာ ယမ်းစိမ်း ၁၀၀လျှင် နှစ်ဆယ့်ငါးကျပ်နှင့် ပြန်စင်ယမ်း ၁၀၀လျှင် ငါးဆယ်ကျပ်ပေးကြောင်းသိရသည်။^{၆၈}

^{၆၄} သက္ကရာဇ်၁၆၀၆ပြည့်စစ်စရိတ်ဆောင်ငွေ၊ ဦးသောင်း(ရှေးဦး) စာစု
^{၆၅} သက္ကရာဇ်၁၆၀၆ခု နယုန်လဆန်း ၁၅ ရက် နေ့ ခညဝတီ မြို့သို့ချီ၊ ဦးသောင်း(ရှေးဦး) စာစု
^{၆၆} သက္ကရာဇ်၁၄၆၆ ခု ခညဝတီ မြို့သို့ချီ၊ ဦးသောင်း(ရှေးဦး) စာစု
^{၆၇} သက္ကရာဇ်၁၄၆၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာ တွင် အသေးသုံး စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေးဦး) စာစု
^{၆၈} Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D.1811-1819) Part VII, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1988, 226 (Henceforth Than Tun, 1988)*

စစ်အသုံးအဆောင် အဖြစ် ခဲနှင့်ယမ်းကို အဖိုးအခနှင့်ဝယ်ယူသည်သာမက ကုန်သည် တို့ ထံမှလည်း အကောက်အစားအဖြစ် ကောက်ယူခဲ့ကြသည်။⁶⁹ အပြင် ပြည်တွင်း ဌာန စားသုံးပြီးပိုလသော စပါးဖြင့်လဲလှယ် စုဆောင်းခဲ့ကြသည်။⁷⁰

အလားတူလက်နက်စုဆောင်းရာ ဌာနလည်း အချို့သောကုန်သည်များကို သေနတ်၊ ဓား၊ လှံ တင်ဆောင် ရောင်းဝယ်ခွင့်ပြုသည်။ ဤသို့ ရောင်းဝယ်ခွင့်ပြု သောကြောင့် အခွန်တော်အဖြစ်ငွေကိုမပေးဆောင်ရဘဲ သတ်မှတ်ထားသော ခဲ၊ ယမ်း၊ သေနတ်တို့ကိုဝယ်ယူပေးဆောင်ရကြောင်းသိရသည်။⁷¹ ရောင်းဝယ်ခွန်၊ ကင်းခွန်တို့ကို ငွေကြေးအစား သေနတ်၊ ခဲယမ်းတို့ဖြင့် စုဆောင်းခဲ့ကြသည်။⁷² ယင်းစံနစ် အတိုင်း ကျင့်သုံးခဲ့ရာမှ ၁၈၀၆ တွင် အရောင်းအဝယ်ကျဆင်းခဲ့သဖြင့် ယင်းအစဉ် အလာ ပျက်ခဲ့ကြောင်းတွေ့ရသည်။⁷³ ထိုအချိန်မှစ၍ နိုင်ငံတော် အတွက် အရေး ကြီးသော သေနတ်၊ အမြောက်၊ ခဲယမ်း၊ မီးကျောက်တို့ကို ပြည်တွင်း တွင်စတင် ထုတ်လုပ်ခဲ့သည်။ သို့သော်ပြည်တွင်းလုပ်သေနတ်များမှာ နိုင်ငံခြားလုပ် သေနတ် များ လောက်မခိုင်ခန့်ပေ။

ဗဒုံမင်းလက်ထက် သေနတ် နှင့် အမြောက် တို့ကို ပြည်တွင်း ဌာန စတင် ထုတ်လုပ်မှုသည် အရည်အသွေးမမြင့်မားသော်လည်း မြန်မာတို့၏ ကြိုးပမ်းမှုတစ်ရပ် ဖြစ်သည်။

စစ်ရိက္ခာစုဆောင်းပုံ

နိုင်ငံတော်ကာကွယ်ရေးတွင်တာဝန်ယူ ဆောင်ရွက် နေရသော အမှုထမ်း များ အတွက် လက်နက်ကိရိယာများသာအရေးပါသည်မက စစ်ရိက္ခာစုဆောင်းမှုသည် လည်း အရေးပါပါသည်။ ရိက္ခာစုဆောင်းမကို စပါးမရိတ်ပျိုးမှီကပင် စပါး အမြောက် အများထွက်အောင် ကြိုတင်ပြင်ဆင်ရန်⁷⁴ နှင့် မြေပြင်မလပ်စိုက်ပျိုး ရန်ကြိုတင် နှိုးဆော်ထားသည်။⁷⁵ မျိုးရိက္ခာများကိုလည်း မြို့ရွာ၊ အရှင်များထံမှ လည်းကောင်း၊ ငွေနှင့်ဝယ်ယူ ၍ လည်းကောင်း သိုလှောင်ထားလေ့ရှိသည်။ တခါ တရံ ရန်သူ ထံမှသိမ်းယူလေ့ရှိသည်။⁷⁶ ထို့ပြင်ရိက္ခာမားကို ရေကြောင်း၊ ကြည်း ကြောင်း စစ်ချီရာ ဌာန ခရီးလမ်းသင့်သည့် မြို့ရွာများ တွင်လည်းစုပုံ ထား ရသည်။⁷⁷ ရဲမက်တို့ လိုအပ်သလောက်စားသုံးပြီး ကျန်စပါးများကို လည်းရိက္ခာ အဖြစ် ထားရှိရန် ကြိုတင်မှာကြားခြင်းလည်းရှိသည်။⁷⁸ စစ်ချီရာတွင်ရိက္ခာ သည်အရေး ကြီး ၍ စစ်သည်ရဲမက်များအနေဖြင့် နေပြည်တော်မှအလှမ်းဝေးသည့် စစ် မြေစခန်း ဌာန ရိက္ခာ ပြဿနာကိုအလေးထားကြရန်၊ စခန်းချမြို့ရွာ များတွင် ရိက္ခာစုဆောင်းပြီး တပ်အလိုက်စုဆောင်းရရှိသည်များကို စာရင်း၊ အင်းနှင့်တကွ ထားရှိရန် ညွှန်ကြား ထားသည်။⁷⁹ ထို့ပြင်စစ်ချီရာလမ်းတလျှောက်တွင်လည်း မျိုး ရိက္ခာထောက်ပံ့ မှုမမှီ ပါက နောက်ထပ်အချိန်မှီစေရန် စီစဉ်ပေးမှု ကိုလည်း တွေ့ နိုင်သေးသည်။⁸⁰

⁶⁹ Dr. Than Tun, 1988, 226
⁷⁰ Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1807-1810) Part VI*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1987, 638 (Henceforth Than Tun, 1987)
⁷¹ Than Tun, 1987 , 488
⁷² Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1788-1806) Part V*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 788 (Henceforth Than Tun, 1986)
⁷³ Than Tun, 1986, 865
⁷⁴ Than Tun, 1986, 895
⁷⁵ Than Tun, 1986, 306
⁷⁶ Than Tun, 1986, 306
⁷⁷ Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1751-1781) Part III*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 254 (Henceforth Than Tun, 1985)
⁷⁸ Than Tun, 1985, 223
⁷⁹ Than Tun, 1985,- 261
⁸⁰ Than Tun, 1985,- 238

ထို့ကြောင့်ကုန်းဘောင်ခေတ်မင်းများသည် စစ်ချီခိုကပင် မျိုးရိက္ခာများ ကို ကြိုတင် စုဆောင်းခြင်း၊ စစ်ချီစဉ်တွင် ခရီးလမ်းသင့် သည်မြို့ရွာများ မှစ ဆောင်းခြင်း၊ မိမိတို့သိမ်းယူရရှိသည့်မြို့ရွာများမှ စပါးကိုပင်ရိက္ခာအဖြစ် အသုံး ပြုခြင်း နှင့် စစ်ကြောင်းမှ စစ်သည်များ ရိက္ခာပြတ်လပ်မှုနှင့် ရင်မဆိုင်စေရန် နောက်ထပ် လိုအပ်သည့် ရိက္ခာများကို အလျင်အမြန် ပို့ရန် ကြိုတင်စီစဉ် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြောင်းတွေ့ရသည်။

မြင်းဈေးကွက်

မြင်းအမှုထမ်းတို့တာဝန်ထမ်းရွက်ရာတွင် စစ်လက်နက်ရိက္ခာဖူလုံရုံဖြင့် မပြည့် စုံပါ။ မြင်းသည်လည်းအရေးပါသည်ကဏ္ဍတွင်ပါဝင်နေပါသည်။ မြင်းအရေးပါပုံ နှင့်ပါတ်သက် ၍ အရေးတော် ပေါ်လာပါကမြင်းစီးတိုကစီးရန်အတွက် မြင်းကိုနီးစပ် ရာမြင်းကောင်း၊ မြင်းမာများ သိမ်းယူရန်အမိန့်တော်များဖြင့် အတင်းအကြပ် စုဆောင်း ခဲ့ပါသည်။^{၈၁} တခါတရံ အတင်းအကြပ်စုဆောင်းမှုမျိုးမဟုတ်ဘဲအမိန့်တော် ဖြင့် တရားဝင်ဝယ်ခိုင်းသောကြောင့် မြင်းရောင်းဝယ် ပေါင်နှံမှုကို ဈေးကွက် ကို ဆက်လက်လေ့လာနိုင်ပါသည်။^{၈၂}

ထောင်နှီးလိုက်ရန်ကိုယ်ခငွေ ချေးငွေစာရင်း ၌ ၁၇၈၅ ခုနှစ်လောက်တွင် ဖောင်းဝတ်မြင်း၏ တန်ဘိုးမှာ ၁၄၅၅ ဈေး ရှိခဲ့သည်။^{၈၃} ထို့ပြင်ဗဒုံမင်းလက်ထက် ၁၇၈၆ ခုနှစ်တွင် မြင်းစီးကြီးတဦးစီးသည်မြင်းကို ၂၅၀ ကျပ်ပေးရသဖြင့် ဈေးကြီး ကြောင်း လည်းတွေ့ရသည်။^{၈၄} သက္ကရာဇ် ၁၈၄၄ ခုနှစ်လောက်တွင် မြင်းတပ်ဗိုလ် မဟာသီရိရာဇာ ဓမ္မမှ နာဆာပလီမြင်းတစ်ကောင်ကို ရွက်နီ ၆၀ ဖြင့် ဝယ်ခဲ့သဖြင့် နာဆာပလီမြင်း ပေါက်ဈေးကိုလည်းသိနိုင်ပါသည်။^{၈၅}

မြင်းဝယ်မှုတွင်သာမက ၁၈၅၈ ခုနှစ်တွင် တောမရွာနေ မောင်ဖဲငွေသုံး လိုသဖြင့် မြင်းကို ၂၃၀ဖြင့် ပေါင်သည်ကိုတွေ့ရသည်။ ထိုမြင်းပေါင်ဈေးနှုံးအရ ဖောင်းဝတ်မြင်းဖြစ်သည်ဟုခန့်မှန်းရသည်။^{၈၆}

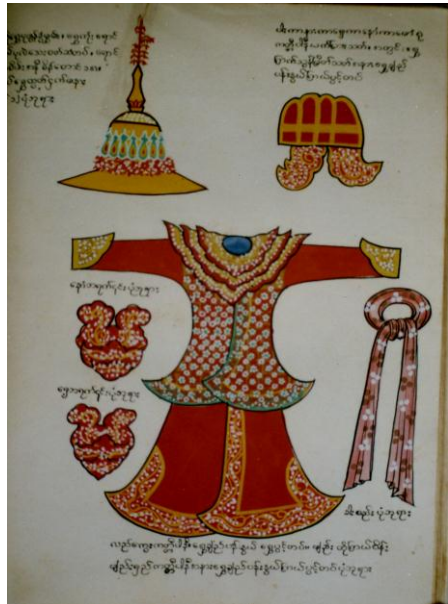
မြင်းများရောင်းဝယ်မှုတွင်သာမက သက္ကရာဇ် ၁၈၄၉ ခု မတ္တရာ သွေးသောက်ကြီး ငရွှေဖား၊ ငအူတို့ကို မြင်း၊ နွားသွင်းစာရင်း ၌ မြင်းအမျိုးစားအမျိုးမျိုး၏ဈေးနှုံးနှင့်^{၈၇} အထက်ဖော်ပြပါ ရောင်း၊ ပေါင်ဈေးနှုံး များကို လေ့လာ နိုင်ပါသည်။

စစ်ချီစစ်တက်ရာတွင် လိုအပ်သော ခလေးထမ်းစ၊ စစ်ချီစစ်တက် စခန်းချရာ ၌ စစ်စည်ကမ်းများကိုအသေးစိတ်ခ မှတ်ခဲ့သည်မှာမှတ်သားဖွယ်ဖြစ်သည်။ မြင်းအမှုထမ်း တို့တာဝန်ထမ်းရွက်ရာတွင် မရောထွေးရန်ဆေးတော်ထိုးမှတ်ချက်မှာ လောကဓာတ် ပညာ ကိုအခြေခံထားကြောင်းလေ့လာရသည်။ ကျန်းမာရေးလမ်းညွှန်ချက် များက ချမှတ်ခဲ့သဖြင့်

⁸¹ Than Tun, 1985, 221
⁸² Than Tun, 1987, 600
⁸³ သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ခု ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၄ ရက်နေ့ပ ပေါင်းတောင်းကူသူကြီးမောင်ကောင်းစံနှင့် အပေါင်းအပေါ်တို့မြင်းခေါင်းထံ ချေးငွေစာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
⁸⁴ သက္ကရာဇ် ၁၁၄၈ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာ တွင် အသေးသုံး စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
⁸⁵ သက္ကရာဇ် ၁၂၀၆ ခု ကဆုန်လ ၁၁ ရက်နေ့ပြန်အမိန့်တော်၊ ဒေါက်တာတိုးလှစာစု
⁸⁶ သက္ကရာဇ် ၁၂၂၀ ခု ပြာသိုလဆန်း ၁၅ ရက်နေ့ မောင်ဖဲမြင်းပေါင်၊ ပုရပိုက်-၉၂၊ တောမ၊ ဓမ္မရုံကျောင်းစာစု၊ မိတ္ထီလာ
⁸⁷ သက္ကရာဇ် ၁၂၁၁ ခု၊ မတ္တရာ သွေးသောက် ကြီး ငရွှေဖား၊ ငအူ တို့ကကို မြင်း၊ နွားသွင်းစာရင်း၊ ဒေါက်တာတိုးလှ၊ ချင်းတွင်းမြစ်သာ များစု၊ ၁၃၃

ထိုခေတ်က အန္တိယနှင့် သီရိလင်္ကာ နိုင်ငံတို့နှင့် ဆက်နွယ်မှု ကိုမန်းဆနိုင်ပါသည်။ ထို့ပြင် စစ်ဖြစ်ပါက ရှေ့တန်း ရောက်မြင်းတပ်သား တို့ အတွက် နောက်တန်းနေမိသားစုတို့မှ ထောက်ပံ့ကြေးပေးရသဖြင့် ကြပ်တည်းပုံ ကိုမြင်သာ အောင်တင်ပြထားပါသည်။ စစ်ချီရာတွင် ရေးမှတ်ထားသည့် အသေးသုံး စာရင်းများမှ ထိုခေတ်၏ ဈေးနှုန်း၊ ဝတ်စားဆင်ယင်မှုအစားအသောက်၊ အနေ အထိုင်တို့ကို မှန်းဆနိုင်ပါသည်။ စစ်ချီရာတွင် အလိုအပ်ဆုံးဖြစ်သည့် စစ်လက် နက်စုဆောင်းမှု၊ ရိက္ခာ စုဆောင်းမှုနှင့်မြင်းဈေးကွက် တို့ကို လည်း ဖော်ပြ ထားပါသည်။ အချုပ်ဆိုရသော် စစ်ချီစစ်တက်လိုအပ်ချက်များတွင် စစ်စည်းကမ်း ကို အခြေပြုပြီး တဆင့်ပြီးတဆင့်လုပ်ဆောင်သွားပုံတို့ကို သိရပါသည်။

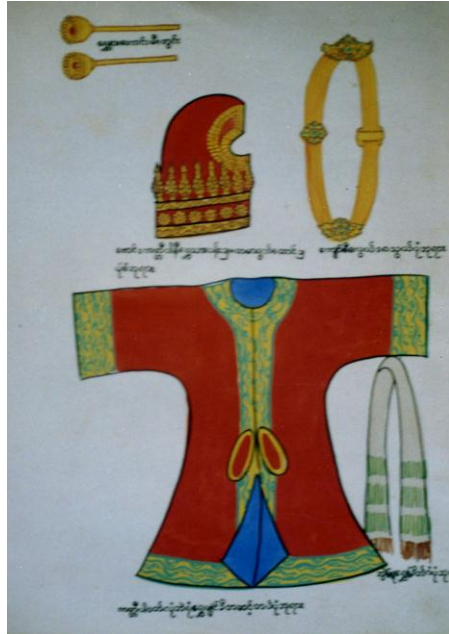
နောက်ဆက်တွဲ (က)
လက်ရုံးရည်နှင့်ဆိုင်သောအဝတ်တန်ဆာ

<http://antiqueburma.blogspot.com/2009/06/manuscriptparabaik.html>, martial

ဒေါ်အုန်းကြည်စာစု

နောက်ဆက်တွဲ (ခ)
အခမ်းအနား နှင့် ဆိုင်သော အဝတ်တန်ဆာ

ဒေါ်အုန်းကြည်စာစု

ကျမ်းကိုးစာရင်း

ပေမူ

မင်းလက်ဝဲသုန္ဒ၊ နန္ဒီသေနပျို့ (တောင်တွင်းကြီးပေမူ)၊ ပေအမှတ်- ၁၄၁၅၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်၊

ပုရပိုက်များ

ကိုယ်ပေါင် သက္ကရာဇ် များ၊ ပုရပိုက်-၆၊ ရွှေဆံတော်ကျောင်းစာစု၊ ယင်းတော်
စစ်ထွက်နှိမ်တံ၊ ပုရပိုက်အမှတ်-၁၀၅၇၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်
စစ်သူကြီးမဟာဗန္ဓုလ တပ်အရာရှိတို့ကိုဆင်စာတမ်း၊ ပုရပိုက်အမှတ်-၆၇၈၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်
မင်းမှုထမ်းကြေးဆောင်ရန်မြေယာပေါင်မှု၊ ပုရပိုက်-၂၄၊ ရန်ကုန်မြို့၊ တက္ကသိုလ် ဗဟိုစာကြည့်တိုက်
ရခိုင်၊ ဧည့်ဝတီမြို့ချီ ဗိုလ်မှူးခန့်ပြန်တမ်း၊ ပုရပိုက်အမှတ်-၆၁၅၊ ရန်ကုန်မြို့၊ အမျိုးသားစာကြည့်တိုက်
ဝန်မင်းများစာ၊ ပုရပိုက်-၆၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ သမိုင်းဌာနစာစု
သက္ကရာဇ်၁၂၂၀ ခု ပြာသိုလ်ဆန်း ၁၅ ရက်နေ့ မောင်ဖဲမြင်းပေါင်၊ ပုရပိုက်-၉၂၊ တောမ၊ မေရုံကျောင်းစာစု၊ မိတ္ထီလာ
သက္ကရာဇ် ၁၂၂၂ ခု လက်ဝဲရွာစည်းချုပ်ဘုရား၊ ပုရပိုက်-၃၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ သမိုင်းဌာနစာစု
သက္ကရာဇ် ၁၂၂၄ခု တန်ခူးလဆန်း ၁၂ ရက် နေ့ ထောင်နှီးလိုက်ရန်လို ဤ ခွဲတောင်းခံသည်စာရင်း၊ ပုရပိုက်-၆၊
ရွှေဆံတော်ကျောင်းစာစု၊ ယင်းတော်

မြန်မာစာအုပ်များ

ဘသောင်း ၊ ဗိုလ်ကြီး ။ (တည်းဖြတ်)၊ သေနင်္ဂဗျူဟာ စစ်သမိုင်း နှင့် ဗျူဟာစက္ကိယျို၊ အမှတ်-၃၊ အထွေထွေ ဖြန့်ချိရေး၊
ပညာရေးဌာန စစ်ရုံး
တင်၊ ဦး။ မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်း နှင့် ဘိုးတော်ဘုရားကြီး၏ ရာဇသတ်ခေါ်သောအမိန့်တော်တမ်းကြီး၊ စတုတ္ထတွဲ၊
ရန်ကုန်မြို့၊ စိတ်ကူးချိချိပုံနှိပ်တိုက်၊ တတိယအကြိမ်၂၀၁၂
တိုးလှ၊ ဒေါက်တာ။ ချင်းတွင်းမြစ်သာ မူးဧရာ၊ ရန်ကုန်၊ ချင်းတွင်းပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၉၆
မောင်မောင်တင်၊ ဦး ။ ကုန်းဘောင်ဆက်မဟာရာဇဝင်တော်ကြီး၊ ပထမတွဲ၊ ရန်ကုန်၊ လယ်တီမဏ္ဍိုင်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၆၇

မောင်မောင်တင်၊ ဦး ။ ရွှေနန်းသောဝေါဟာရအဘိဓာန်၊ ရန်ကုန်၊ ဗုဒ္ဓဿသနာပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၅
အုပ်ချုပ်ရေးစံနစ်သစ်ဖော်ထုတ်ရေး အဖွဲ့၊ ပုံနှိပ်စာအုပ် အမှတ်-၂
အုပ်ချုပ်ရေးစံနစ်သစ်ဖော်ထုတ်ရေး အဖွဲ့၊ ပုံနှိပ်စာအုပ် အမှတ်-၃

သတင်းစာ

သောင်း၊ ဦး။ ကုန်းဘောင်ခေတ်ဦးမှမှတ်တမ်း ၊ လုပ်သားပြည်သူ့နေ့စဉ် သတင်းစာ၊ ၂၀ နိုဝင်ဘာ ၁၉၆၇

စာစု

တိုးလှ၊ ဒေါက်တာ။ ပညာရေး တက္ကသိုလ်စာစုအုန်းကြည်စာစု
နန်းစံ၊ ၂၆ သုဒ္ဓဒိန် ၃၀၆ နတ်တော်လဆန်းမြ ရက် (၁၈၀၈ နိုဝင်ဘာလ ၁ ရက်) နေပြန်အမိန့်တော်၊ ရန်ကုန်၊
ရှေးဟောင်းသုတေသနရုံးလက်ရေးစာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၃၀ပြည့် မင်းလန်ဘူရန္တ ထံမှငွေချေး ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၄၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ပါဝင်သောမြင်းအမှုထမ်း များပေးငွေစာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၄၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ပါဝင်သောမြင်း အသုံးအဆောင် စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး)စာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၄၆ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာ တွင် အသေးသုံး စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၄ ရက်နေ့ ပေါင်းတောင်းကူသင်္ကြံမောင်ကောင်းစံနှင့် အပေါင်းပါတို့မြင်းခေါင်း
ထံချေးငွေစာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ယိုးဒယားချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင်အသုံးပြုသည့် လက်နက်စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ရွှေဘဝါးတော်မြတ်အောက်မှ ထွက်ခွာသည်မှစ၍ ရှိဝတ်ဆင်သည့်အသုံးအဆောင်စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး)
စာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ယိုးဒယားချီတက်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ပါဝင်သည့်မြင်းအမှုထမ်းများပေးငွေ စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး)
စာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၄၇ ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၄ ရက်နေ့ မြင်းခေါင်းငွေချေး ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၄၇ ခု ဝါခေါင်လပြည့်ကျော် ၁၄ ရက် ပေါင်းတောင်းကူသင်္ကြံမောင်ကောင်းစံနှင့် အပေါင်းအပါတို့မြင်းခေါင်းထံ
ချေးငွေစာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၄၈ ခု ရခိုင်မြို့သို့ချီတက်တိုက်ခိုက်ရာ တွင် အသေးသုံး စာရင်း၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၆၀ပြည့်စစ်စစ်ရိတ်ဆောင်ငွေ၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ် ၁၁၇၀ ပြည့်နှစ် နတ်တော်လဆန်းဇူလိုင် (၂၆ နို)င်ဘာ ၁၈၀၈) နေပြန်အမိန့်တော်၊ ရန်ကုန်၊ ရှေးဟောင်း
သုတေသန ရုံးလက်ရေးစာစု
သက္ကရာဇ်၁၁၈၆ခု နယုန်လဆန်း ၁၅ ရက် နေ့ ဧည့်ဝတီ မြို့သို့ချီ၊ ဦးသောင်း(ရှေ့ဦး) စာစု
သက္ကရာဇ်၁၂၀၆ ခု ကဆုန်လ ၁၁ ရက်နေပြန်အမိန့်တော်၊ ဒေါက်တာတိုးလှစာစု

ပညာပဒေသာစာစောင်

သောင်းသောင်း၊ ဒေါ်။ ၁၉ ရာစုမြင်းခြံနယ်တစ်ဝိုက်မြင်းမှုထမ်းများ ၊ ပညာပဒေသာစာစောင်၊ အတွဲ-၉၊ အပိုင်း-၄၊
ဒီဇင်ဘာ၊ ၁၉၇၄

အင်္ဂလိပ်စာအုပ်များ

- r. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1751-1781) Part III*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1985
- Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1782-1787) Part IV*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1986
- Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1788-1806) Part V*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1986
- Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D. 1807-1810) Part VI*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1987
- Dr. Than Tun, *The Royal Orders of Burma A.D 1598-1885 (A.D.1811-1819) Part VII*, Kyoto, the Center for South East Asian Studies, Kyoto University, 1988
- Than Tun, “ The Influence of Occultism in Burmese History with Special Reference to Bodawpaya’s Reign, 1982-1919, သမိုင်းတံခွန်၊ အတွဲ-၁၊ အပိုင်း-၂၊ 1960

Internet Website

<http://antiqueburma.blogspot.com/2009/06/manuscriptparabaik.html>, martial